

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 1. Completorium cur sic dictum. Quare à Lectione inchoetur. Ostensum contra quosdam Sanctum Benedictum primum Completorii institutorem fuisse.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

*Nona etas agitur, pejoraque secula ferri
Temporibus, quorum sceleri non invenit ipsa
Nomen, & à nullo posuit natura metallo.*

Hæc (t) Satyrici objurgatio quàm verè convenit ætati nostræ! Sed nunquid desperandum? Absit. Ecce enim non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat: neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat. Verumtamen iniquitates nostræ diviserunt inter nos, & Deum nostrum: & peccata nostra averterunt faciem ejus à nobis, ne exaudiret. Propterea fufis lacrymis indulgentiam Domini postulemus, ne caliginosa scelerum nox nos incautos apprehendat. Hora undecima est, ait S. (u) Zeno, conclusa sunt diei tempora, curramus omnes, festinemus, ne nox adsit, ne hora prætereat, ne nox mortis insistat. Beatus quidem qui à manè usque in noctem laborans paratum denarium tanquam debitum postulat. Sed quia bonus est Dominus, quia misericors est, speremus in eum, ut undecimæ licet horæ operarii laboris diurni denarium consequamur.

CAPUT XI.

DE COMPLETORIO.

§ I.

Completoriam cur sic dictum. Quare à lectione inchoetur. Ostensum contra quosdam Sanctum Benedictum primum Completorii institutorem fuisse.

1. **S**eptem divinis Officiis pro viribus ingenii mei, quod sentio quam sit exiguum, Domino opitulante commemoratis, remanet octavum, quod Com-

† Juvenal. Sat. 13. † Zeno in sup. serm. de Psalm. 128.

pletorium dicitur, & propter sui nominis effectum in fine ceterorum celebratur. Completorium enim dictum existimant quotquot de sacris Ecclesiæ ritibus scribunt, vel quia diei cursus, nostræque servitutis pensum hac hora completur, ut post Venerabilem (a) Bedam notat Jodocus Chlictoveus: vel quia in illo esus, potus, locutio, & alia ad corporis sustentationem necessaria complentur, & consumuntur, ut putant (b) Amalarius Fortunatus, & Hugo Victorinus post D. Benedictum. Hic capite 42. suæ Regulæ gravissimè præcipit, ut dicta vespera diebus jejuniorum, aliis autem diebus statim post cœnam, sedeant omnes in unum & legat unus collationes, vel vitas Patrum, aut certè aliud, quod edificet audientes, & lectis quatuor, vel quinque foliis, vel quantum hora permittit, omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis, si quis fortè in assignato sibi commisso fuerit occupatus, occurrat. Omnes ergo in unum congregati compleant, id est Completorium recitent, quo divinæ laudes complentur. Idè autem sanctus Pater lectionem Completorio præmitti voluit, ut Monachi ex diurnis operibus, vel negotiis distracti, ipsa lectione revocarentur ad Deum. Quare libros magnæ edificationis, & pietatis legi præcepit, cujusmodi sunt collationes Patrum à Joanne Cassiano conscriptæ, vitæ quoque Sanctorum, & diversorum Patrum ascetici sermones. Pro qua lectione Smaragdus Abbas Diadema Monachorum composuit, ut ex eo singulis diebus capitulum unum legeretur. Ex hac verò Monastica constitutione ratio colligitur, qua factum est, ut præter cæterarum horarum consuetudinem hoc Officium à lectione inchoetur. Brevis enim lectio, quæ hodie Completorium antecedit, illam procul dubio repræsentat,

a Beda lib. de medit. Pass. Christi per 7. horas. Jodoc. Chlict. 1. 2. Eluci Ecel. cap. de horis Canonic. b Amal. lib. 4. c. 8. Hugo in speculo cæp. 3.

quam ex Collationibus, vel vitis Patrum olim Monachi faciebant, postquam ipsum Completorium immediatè sequebatur. Quo peracto omnem prorsus loquendi facultatem sanctissimus Legislator denegavit, gravioris vindictæ reum statuens Monachum, qui hanc taciturnitatis regulam ausus fuerit prævaricari.

II. Quia verò S. Benedicti mentionem fecimus, illud hic opportunè monebo, quod à nemine, quod sciam, hætenus est observatum, ipsum videlicet præclarissimum Patrem primum Completorii institutorem fuisse: quæ assertio, quia apud aliquos non usquequaque eruditos admirationem habebit, æquiori lance libranda, & solidis rationum momentis stabilienda est. Facit in primis ad ejus veritatem astruendam, quod licet in Scripturis, & Patribus frequens habeatur mentio orationis faciendæ in fine diei; ad Vesperas tamen, & non ad Completorium illæ sententiæ referri debent. Accedit deinde quod ipso nomine Completorii nullus Ecclesiasticus Scriptor Benedicto antiquior usus fuit: nec apud quempiam Græcum, vel latinum Auctorem hujus Officii nomen reperitur. Res autem ipsa sub aliis nominibus vix à Vesperis discerni potest. Nec est quod animum cujuscumque moveat secunda Regula D. Augustini, quæ disertis verbis meminit Completorii, nam illa perperam tanto Doctore tributa est, & ab aliquo imperito conficta videtur: precibus enim matutinis Psalmos assignat octoginta octo, Lucernarium distinguit à Vesperis, & multas alias continet de divinis Officiis absurditates. Nomen item Completorii in (c) Regula Monachorum inter opera D. Hieronymi reperitur, sed illa spuria est, & Auctoris recentioris. (d) Cassiodorus quoque explicans versiculum Psalmi, *Septies in die laudem dixi tibi*, septem, inquit, illas significat vices, quibus se Monachorum pia devotio consolatur, Matutinas, Tertiam, Sextam,

c Reg. Monachar. c. 39. d Cassiod. in Psal. 118.

Nonam, Lucernariam, Completorios, Nocturnos. At iste scripsit Regula Benedictina jam promulgata, ut diligentes Chronologi observant, & ex Annalibus doctissimi Baronii luce clarius constat. Errant igitur toto cœlo, qui ab ipsis Apostolis originem Completorio fuisse asseverant. Et quidem Latinos Patres ante Benedictum expressam ejus mentionem nullatenus fecisse concedunt omnes diligentissimi rei hujus indagatores; Marcellus (e) Francolinus, Franciscus Suarez, Robertus Bellarminus, & alii. Idem de Græcis sentiendum est, quicquid nonnulli homines alioquin non contemnendæ eruditionis in contrarium reclament. Quid enim? commemorant illi orationem initio noctis ante somni dormitionem faciendam. Esto sanè. An idcirco hæc institutio ad Completorium trahenda est? Non credo. Enimverò vel de Vesperarum solemnitate, vel de aliqua privata oratione explicari debent: Ideoque valdè incompletum erat hoc Completorium. Miror in hac parte (f) doctissimi viri sapientiam dormitantem. Scribit hic expressam Completorii mentionem se primum invenisse apud Basilium in Regulis fusiùs disputatis. Age, proferamus textum. Completo jam die, ait ille, postquam horæ nonæ mysteria ex Actibus Apostolorum explanavit, pro iis omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciter vè nobis evenerint, gratiarum actio succedat; eorumque quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermissa sùnt confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibus vè, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad similia peccata iterum evitanda valdè utilis est præteritorum consideratio. Idcirco David dicit, *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini*. Tuam fidem obtestor amice Lector, agnoscis nè hactenus ali-

e Francol. c. 14. & 21. Suarez l. de hor. Canonic. cap. 9. Bellarm. lib. 1. de bonis oper. in particul. cap. 11. f Bellarm. ibidem. Basil. reg. fus. q. 37.

quod vestigium Completorii? An quia meminit confessionis, quam Ecclesia Romana Completorio præmittere solet, idèd quamdam ejus effigiem hic adumbratam existimas? Sed præstat sequentia Basilii verba recitare. Tum autem, inquit, primis se jam noctis intendentibus tenebris sequetur petitio, ut quies quam sumus capturi, inoffensa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera sit, qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari Psalmus debet. Hæc ille, qui dum ingruentes tenebras, & Psalmi nonagesimi recitationem commemorat, videtur sanè primo aspectu ipsum Completorium delineare. Sed neutra conjectura sufficiens est. Primò quia cum statim post Nonam vespertinas preces recenseat; quæ antiquissimæ sunt, & completo jam die ad lucernam cantari solebant, ut capite superiori ostensum est, quid mirum si de tenebris mentio fiat? Deinde tametsi nonagesimum Psalmum etiam nunc ad Completorium dicamus, hujus tamen Psalmi designatio nihil facit pro Completorio: nam etiam hora sexta hunc eundem Psalmum dicendum esse præcepit, ut liberemur ab incurfu, & dæmonio meridiano. Quid quod (g) Baronius hæc eadem Basilii verba de tribus nocturnis vigiliis interpretatur, quæ olim ter in nocte surgendo recitabantur? Tandem idem Basilii sermone primo de institutione Monachorum, qui aliis est sermo quartus exercitamentorum pietatis, horarum Canonicarum tempus, & numerum describens adèd clarè rem istam definit, ut nulla amplius dubietas relinquatur. Is est, inquit, horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille David ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiæ tuæ.* Addit deinde idem Propheta: *Vespere, & manè, & meridie.* Quin & Spiritus sanctus circiter horam diei tertiam missus fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore, cum propter illam variarum lin-

g Baron. an 51. n. 69.

guarum efficacem vim Pharifæi discipulos irridere, negavit Petrus eos ebrios esse, qui eâ loquerentur, siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò Nona Dominicæ Passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verum quoniam item hoc est apud eundem David: *Septies in die laudem dixi tibi super iudicia justitiæ tuæ*: tempora autem illa quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito dividenda meridiana oratio est, ita videlicet, ut pars una cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi. Ecce quas horas divino cultui suo tempore assignatas enumerat Basilius. Primò quidem ex Psalmis Nocturnos, Laudes, Sextam, & Vesperas. Addit ex novo Testamento Tertiam, & Nonam. Postea ut septenarius Prophetæ numerus adimpleatur sextam in duas partes dividi jubet, quarum una cibum antecedit, altera subsequatur. Quis hic non videt nullum Completorium apud Basilium fuisse? Nam qua ratione jam dictæ horæ sextæ partitionem ad septenarii numeri supplementum instituit, si post Vesperas aliæ preces superfuissent superioribus adjungendæ? Nulla igitur, non dicam expressa mentio, sed ne rudis quidem adumbratio Completorii in præcitata Basilii sententia videtur, quam idè ad Vesperas referre omnino debemus.

III. Confirmatur amplius hæc assertio ex diligenti ceterorum Græciæ Scriptorum discussione, qui multis sæculis post Basilium vixere. Nulla enim Completorii mentio apud illos habetur, adèd priscis Græcis ignotum fuit hoc officium. Joannes Climacus ad sextum pertinet sæculum. Is sermone de Pastoris officio; Quidam Pater, ait, post complementum vespertinarum orationum alicui duos, alii tres, aliis centum psallere Psalmos ante somnum injungebat. Ergò post Vesperas nulla solemnitas oratio remanebat, sed privata cuique psalmodia imponebatur. Euthymius Ziga-

benus Monachus vixit sæculo duodecimo tempore
 Alexii Comneni Imperatoris. Hic ad illum Psalmi
 versiculum, *Septies in die laudem dixi tibi*, sic enumerat
 Horas Canonicas, mediam noctem, diluculum, manè,
 horam tertiam, sextam, & nonam, & Vesperas. Nihil
 autem de Completorio. Eodem sæculo, vel paulò
 ante vixisse creditur Simeon Presbyter, & Præpositus
 Monasterii S. Mamantis, qui oratione vigesima quinta
 de fide, & moribus, vespertino officio completo præci-
 pit Monachum benedictionem à Prælato percipere,
 post in cellam recedere, & obserare ostium, ac
 post privatas lectiones, & rationes super stercora
 cubare. Ante istos, sæculo scilicet nono, floruit Si-
 meon Metaphrastes, qui passim in vitis Sanctorum
 Matutinum commemorat, itemque Tertiam, Sextam,
 Nonam, & Vesperas, numquam tamen Completo-
 rium. Denique qui voluerit omnes Scriptores Græ-
 cos evolvat, & inveniet de Completorio alium ubique
 silentium. Auctor libri *2ª Doct.*, quem Jodocus Coccus
 in Thesauro Catholico scripsisse ait anno Domini 1480.
 primus est ex his quos vidi, qui Completorii memine-
 rit. Sic enim scribit capite de horis Canonicis. Matu-
 tinus cantus obitur, quia primò omnis Christianus
 debet manè celebrare Christum: secundò mulieres
 manè venerunt portantes aromata ad unguendum Chri-
 stum: tertio ipse Dominus manè surrexit è sepulchro.
 Inter matutinum, & vespertinum interveniunt aliæ
 Canonicæ horæ, quibus canitur prima hora, quia prin-
 cipium diei est, & monstrat nobis illam lucem, quam
 Deus nobis donavit educens nos è tenebris, & in lucem
 aternæ vitæ ponens. Tertia, quia tunc descendit in
 Apostolos Spiritus sanctus, illuminans eos, & ipsi muta-
 runt linguas suas, ut proficiscerentur ad prædicandum
 Evangelium toti orbi terrarum. Sexta, quia tunc
 Christus in Crucem sublatus fuit, in qua pependit us-
 que ad nonam. Nona, quia tunc expiravit Dominus.

Apodipna (quasi dicas Postcœnia , quæ nostro Completorio correspondent) canuntur , quia cubitum iturifumus. Idèò Deo gratias agimus petentes , ut nobis sanctum suum Spiritum mittat , qui nos à laqueis diaboli custodiat , ne nos ille ad libidinem suam supplantet. Mediæ noctis canticum , quia dixit Christus , *Vigilate , & orate , quia nescitis qua hora Dominus veniat*. Rursus dicitur , *Media nocte clamor factus est , ecce sponsus venit*. Hactenus prædictus Auctor. Quod si quempiam Græcum Scriptorem ex antiquioribus repereris , qui Latinè redditus Completorii nomine utatur , id vitio Interpretum tribuendum est , qui nostrorum temporum consuetudinem attendentes , quoties in textu Græco hanc vocem τὸ λυχνικόν , vel aliam similem inveniunt , Completorium vertunt , cum potius horam lucernarem , seu vespertinam interpretari debuissent. Denique , ut è Græcia in Latium regrediar , ex hymno S. Ambrosii , quem nos toto ferè anno in vespertina synaxi ritu Cisterciensi decantamus , licet evidenter colligere ipsas vespertas tunc solemniium precum complementum fuisse , quas idcirco ante somni quietem persolvebant. Precamur enim in hoc hymno ;

*Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui :
Mentesque fessas allevet ,
Luctusque solvat anxios.*

Itemque ,

*Exuta sensu lubrico
Te cordis alta somnient :
Ne hostis invidi dolo
Pavor quietos suscitet.*

Sanctus itaque Benedictus , qui horam vespertinarum sic temperari præcepit , ut subsequens cibi refectio luce adhuc diei clarescente sumeretur , ne Monachi , qui

omnes in uno loco singulis lectis dormiebant, sumpto cibo fabulis, otioque vacarent, aut nullo orationum muniti præsidio quieti nocturnæ se traderent, prudenti consilio præcepit, ut audita prius spiritali lectione, tribus Psalmis directaneis sine Antiphona Completorium persolverent, acceptaque Prælati benedictione rectà cubitum irent, ne fortè privata & indiscreta oratione alter alterius necessariam quietem impediret; Sed communi locutione cessante, cæterisque diei exercitiis fideliter consummatis, omnia corporis membra, omnes sensus & potentiæ, soli Deo, qui non dormit, neque dormitat, committerentur, donec somno relictis artibus obserata nocturno silentio oris claustra janitor labiorum nostrorum ad annunciandas ejus laudes in nocturnis officiis aperiret.

§. II.

*Completorium qua hora celebrandum. Admonet nos finis nostri.
Mystica ejus significationes. Quæ sit bona, &
vivificans mors, quam justî optant.*

I. **P**Atet ex dictis Canonicum tempus Completorii quale sit, hora scilicet duodecima jam exacta post cœnam, & omnia opera somnum antecedentia, ante finem crepusculi vespertini, postremo scilicet termino abeuntis diei, ut docent (a) Bellarminus, & Durantus, atque alii Scriptores apud ipsos. Non idèd tamen quorundam Canonistarum errorem sequi debemus existimantium Completorium unam esse ex nocturnis vigiliis: quamvis enim post solis occubitum celebretur, diurnis nihilominus officiis tanquam ipsorum complementum deputatur. Finis autem officii finis etiam nostri nos admonet. Quotidie morimur, & quasi

a Bellarmin. libro 1. de bonis oper. in part. c. 11. Durant. de ritib. Eccl. libro 3. c. 12. Hostien. Jo. Andreas, & alii in c. 1. de celebrat. Missarum.